

*FORENSES ET HABITATORES ARBI: IDENTITET
STRANACA I DOSELJENIKA U SREDNJOVJEKOVLJU*

Stijepo Stjepović

Srednjovjekovni Rab kao i brojni drugi sredozemni gradovi funkcionira po komunalnom obrascu pri čemu se tijekom vremena nalazi u više ili manje zavisnom položaju u odnosu na neki veći centar moći. U procesu rastakanja Rimskog Carstva njegov istočni dio, odnosno Bizant, širi svoj utjecaj na istočnojadransku obalu. Nadzor iz dalekoga središta prilično je slab što u svakom slučaju omogućuje dalmatinskim gradovima autonoman razvoj pri čemu su oni dobrim dijelom oslonjeni na same sebe i ne stvaraju saveze ili političke mreže koje bi služile u obrambene ili ekonomske svrhe. Takva situacija pogoduje partikularizmu koji se onda očituje na kulturnom i jezičnom planu. Jačanjem Venecije početkom drugog tisućljeća istočnojadranski su gradovi pod sve jačim utjecajem svog moćnog susjeda. Rapska komuna u tom pogledu nije iznimka. Antroponimna slika doseljenika na otok Rab kao i stranaca u doticaju s rapskom komunom odražava situaciju koja je prisutna na političkom, ekonomskom i kulturnom planu. U ovom ćemo radu vidjeti sinkronijski presjek spomenute situacije u drugoj polovici 14. stoljeća.

Grad je omeđen zidinama, a komuna granicama distrikta. Neke regionalne granice koje su i danas prisutne naslijeđene su još iz srednjovjekovlja kao što je, na primjer, granica između rapske i zadarske biskupije koja je preživjela do danas kao granica između dviju hrvatskih županija pa je tako otok Pag podijeljen između dviju civilnih i crkvenih pokrajina od kojih nijedna nema sjedište na samom otoku Pagu. Rapski distrikt obuhvaćao je otok Rab, dio otoka Paga s naseljima Lun, Novalja i Caska te nekoliko nenaseljenih otočića. Stanovnici grada i distrikta koji su smatrani starosjediocima pripadali su komuni kao njezini građani, a svi su ostali smatrani strancima.

U srednjovjekovnoj rapskoj komuni pored svojih punopravnih građana, obilježenih nazivom *cives*, djeluju i druge dvije skupine. To su *habitatores*, privremeni stanovnici komune, i *forenses* odnosno stranci. *Habitatores Arbi*, doslovno ‘stanovnici Raba’, šarolika su društvena skupina čiji naziv otkriva pravni status, ali ne i trajanje boravka u komuni. Dok su neki *habitatores* na Rabu boravili kraće vrijeme, možda nekoliko godina, brojni su se u gradu trajno naselili pa spisi spominju čitave obitelji sa svojim članovima i potom-

cima. Budući da predmoderni odnosno srednjovjekovno društvo ne poznaje nacionalne i regionalne kategorije već samo komunu i sve ono što je izvan nje, *habitor* u komuni uživa jednak status bio on sa susjednog otoka Paga koji jednim svojim dijelom, naseljima Novalja i Lun, pripada rapskoj komuni i biskupiji, iz nekog od dalmatinskih gradova kao što su Zadar, Šibenik ili Korčula, ili s druge obale Jadrana, iz Imole, Venecije ili Apulije. Jasno je da će veći broj pripadnika biti iz neposredne rapske okolice, sa susjednih otoka, kopna ili iz unutrašnjosti, ali zamjetan je i broj osoba koji se na Rab doselio iz područja koja se nalaze izravno na suprotnoj obali. Ako u obzir uzmemo da je najvažniji način putovanja onaj pomorski jasno je da je srednjovjekovnom Rabu Ancona bliža od Dubrovnika, a jednako udaljena od Splita.

Pored rapskih plemića, građana i privremenih stanovnika, u izvorima se spominju i brojni stranci koji su u ovom razdoblju iz raznih razloga povremeno boravili na Rabu ili su imali poslovne veze s Rabom. Kategoriji *forenses* pripadaju sve osobe koje nisu rapski građani niti *habitatores* odnosno stranci koji su se naselili na prostoru komune. Oni mogu biti sa susjednog Paga, Krka ili iz podvelebitskog kraja, ali jednako tako mogu biti osobe iz vrlo udaljenih krajeva. Bez obzira na prostornu ili jezičnu bliskost odnosno udaljenost svi se oni, s pozicije rapske komune, smatraju strancima.

Za rasvjetljavanje porijekla, društvenog položaja i identiteta stanovništva grada i otoka Raba u drugoj polovici 14. st. odnosno u razdoblju od 1369. do 1382. iznimno je značajno djelovanje dvojice notara, Nikole iz Bologne i Nikole iz Curtarola.¹ Njihovi nam spisi jednako tako pružaju i informacije o doseljenicima na Rab te strancima u doticaju s rapskom komunom. Antroponomastička raščlamba takve građe nije jednostavna niti za kategoriju rapskih građana, a situacija je svakako složenija kod doseljenika i stranaca. Nastojeći poštivati izvorni tekst i podatke koji iz njega proizlaze u kategoriju doseljenika svrstane su isključivo osobe čija imenska formula eksplicitno sadrži riječ *habitor*. Takve su osobe zatim razvrstane u tri podskupine. U prvoj skupini su doseljenici kod kojih se spominje porijeklo. To ne znači da se u njihovoj imenskoj formuli neće pojaviti i neki drugi identifikacijski podatak, primjerice zanimanje, ali će njihova temeljna odrednica ipak biti porijeklo. Ova je skupina ujedno i najveća što nam ukazuje na činjenicu da se doseljenike prvenstveno promatralo i procjenjivalo po porijeklu. Drugu skupinu sačinjavaju doseljenici na Rab kod kojih se spominje zanimanje, ali ne i porijeklo, dok se kod treće skupine ne spominje ni porijeklo ni zanimanje. Ove dvije skupine sastoje se od manjeg broja osoba.

---

¹ Transkripcija imenskih formula donosi se prema popisu osoba prikazanom u D. Mlaco-
vić, *Družbeni in ekonomski odnosi na Rabu v anžujski dobi 1358-1409 (nobiles et populares)*,
Magistrska naloga, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 1997, s. 100.

Stranci su navedeni isključivo po porijeklu jer je oznaka porijekla jedini sigurni razlikovni čimbenik. Dakle, riječ je o osobama kod kojih imenska formula sadrži oznaku porijekla izvan rapske komune, ali bez oznake *habitor* unutar imenske formule. Šarolikost porijekla ovih osoba, slično kao i kod habitatora, dovoljno govori o širokoj mreži gospodarske i društvene povezanosti kako na regionalnoj razini tako i na ukupnoj razini jadranskog prostora. Na samom kraju rada, kao svojevrsni dodatak, navedeni su stranci koji se spominju u spisima, a koji najvjerojatnije, za pojedince možemo reći i zasigurno, nisu nikada posjetili Rab. Riječ je o osobama koje su posredno, zbog svoje službe, imale veze s Rabom. Spisi tako spominju dvojicu kraljeva te nekoliko kneževa i vojnih upravitelja.

1. Habitatores Arbi

Habitatores Arbi s poznatim porijeklom

Bergamo. Iz Bergama je Ambrosio, liječnik kojeg je plaćala rapska općina, i Johanne pokojnog Stephana, rođak kancelara ser Johanna. Njegova je djelatnost izražena sintagmom *ciruico salariato*. Sve spomenute osobe nose romanizirane hagionime, a njihove imenske formule ne sadrže prezime.

Breberio. Iz Bribira je gostioničar slavenskog imena Bogdano pokojnog Georgija, zabilježen i kao Bocdanus odnosno Bocdano. Djelatnost kojom se bavi označena je romanskim nazivom *tabernario* koji nalazimo i u latiniziranoj varijanti *tabernarius*. Njegova je žena zabilježena pod hipokorističkim oblikom Domča, sastavljenim od romanizirane hagionimne osnove i slavenskog deminutivnog sufiksa.

Bononia. U spisima nalazimo nekoliko habitatora iz Bologne koji su zauzimali bitne položaje u rapskom društvu. Dokument iz 1374. spominje prodaju stambenog kompleksa pokojnog trgovca Ansoldinisa, porijeklom iz Bolonje, kao i nasljednike pokojnog bilježnika Nikole iz Bolonje.² Uz pokojnikovo se ime, u genitivu Marsilii, spominje i ime njegova oca, dok je ime njegova sina navedeno u romanskom obliku Alberto kao i u latiniziranoj varijanti Albertus. Imao je prilično razvijenu trgovačku djelatnost u Senju.³ Trgovac Albertus pokojnog Marsilija na Rabu se bavio trgovinom, a njegova je djelatnost označena nazivima *apothecarius*, *ipotecario*, *ypotecario*, *sapitaro* i *spario*. Njegova se imenska formula sastoji od romaniziranog germanuskog imena i prezimena Ansoldinis zabilježenog u ablativu množine, što je

---

² D. Mlacović, *Družbeni in ekonomski odnosi*, cit., s. 12.

³ *Ibidem*, s. 113.

prilično rijetka pojava u rapskim spisima. O pokojnikovoj ženi donni Cristini imamo podatak da je bila iz Venecije te da je preuzela upravljanje imovinom, a spomenuta je funkcija označena nazivom *procuratix*. Oboje nose titule *ser* i *donna*, premda nisu plemići. Naime, u spisima dvaju notara česta je pojava da se osobama s druge strane Jadrana pripisuje plemićka titula koju, po naravi stvari, ne bi trebali imati. Ostali habitatori porijekom iz Bolonje nemaju prezime, već nose romanska imena ili romanizirane hagionime. Među njima najprije valja spomenuti jednog od dvojice rapskih notara, Nicolu, čiju je imensku formulu zapisao tek njegov nasljednik iz Curtarola, te Bolonjčeva sina Andreu i kćer Franciscu koja se udala za zadarskog habitatora Martina porijeklom iz Požege. Antonio, pokojnog Bonegratije, i Michaele, pokojnog Tomassa, također su porijeklom iz Bolonje. Bonegratia, romanska složenica, najvjerojatnije je nadimak. U spisima se spominje i Andrea, sin bilježnika Nikole iz Bolonje kao i njegova kći Francisca koja se udala za Nikolu iz Požege koji je radio kao kožar u Zadru. Kao rapski habitator koji potječe iz Bolonje navodi se i Michaele pokojnog Tomassisa.

Borgo Suci. Iz mjesta pod nazivom Borgo Suci, odnosno Borgo Sugi, spominju se Leonardo, sin pokojnog Gulielma, i njegova žena Margarita. Magister Leonardo bavi se proizvodnjom crijepa ili cigle pa je naveden kao *fornaxario* odnosno *de cupos*.

Chorbaoa. Porijeklom iz Krbave su Jurislavus, zabilježen i kao Jiruslavus, sin pokojnog Volcine Suctchicha, i njegov nećak Volcus, kojemu uz ime i oznaku porijekla, *Chorbaoa* odnosno *Lica*, stoji i etnik *Slavus*.

Curtarodulo. Drugi od dvojice rapskih notara dolazi iz gradića Curtarolo, u okolici Padove, koji se u to doba nazivao Curtarodulo. Imenska formula notara ne sadrži prezime, već samo patronim *Zanmatei* i naziv mjesta iz kojeg potječe. U spisima je spomenut samo jednom, a ime mu je zapisao njegov nadređeni, kancelar Johannes.⁴

Fano. S druge strane Jadrana, iz grada Fano između Riminija i Ancone, na Rab se doselio Zancino, zapisan i u grafičkom obliku Zançino, sin Zancinov.

Flumine. Iz Rijeke je magister Georgius koji se, kao i njegov otac Jacobus, bavi brijačkom djelatnošću pa je označen nazivom *barberius*.

Goriça. Habitator koji nosi slavenizirani hagionim *Ivane* i patronim *Micaliç* porijeklom je iz mjesta zabilježenog kao *Goriça*. Teško je sa sigurnošću tvrditi o kojoj je Gorici riječ, no s obzirom na odlike elemenata imenske formule spomenute osobe, zasigurno je riječ o kopnenom ojkonimu.

⁴ Ibidem, s. 19: "Z imenom in priimkom je v spisih omenjen enkrat samkrat in sicer v instrumentu, ki ga je v njegovo knjigo zapisal njegov nadrejeni, kancelar ser Johannes quondam ser Bartoli de Nordilis iz Imole. Curtarolo je v njem nastopil kot priča".

Imola. Iz Barbiana u okolici Imole na Rab je došao Dominico koji se bavio pečenjem opeke. Njegovu imenu, kao kod ostalih majstora obrtnika, prethodi titula *magister*, a imenska formula sadrži i oznaku njegove djelatnosti – *fornaxario*.⁵ Važnu ulogu u rapskoj komuni imao je Iohanne, pokojnog Bartola, habitator porijeklom iz Imole. Značaj njegovog položaja odražava se i kroz varijante imenske formule kojom je definiran. Imao je dva prezimena, zabilježena u ablativu množine, Nordilis i Tomassis. Njegovom je imenu, kao i imenu njegove žene Philippe, prethodila titula koja nije ukazivala na plemićki stalež već na položaj unutar rapskog društva. Nadalje, u nekim su varijantama imenske formule umjesto prezimena slijedile oznake njegovih izuzetno prestižnih funkcija; *cancelarius* odnosno *comercarius*.

Padua. Na Rab se, također radi pečenja opeke, doselio i Padovanac Leonardo, pokojnog Dominica. Njegova imenska formula, pored spomenutih elementa, sadrži i nadimak Tempesta ('oluja'), koji je najvjerojatnije odražavao njegovu razdražljivu narav.

Posega. Najudaljenije područje iz kojeg su se određene osobe naselile na Rab bila je Požega, pri čemu valja imati na umu da nije riječ samo o fizičkoj udaljenosti koju percipiramo pogledom na zemljopisnu kartu. Putovanje morem imalo je daleko veće značenje od putovanja kopnom, pa kao što je Zadar Rabu bio bliži od Like, tako je i talijanska obala Jadrana Rabu bila znatno bliža od panonskog prostora. Rapski habitator porijeklom iz Požege bio je kožar Michleus, čije je ime zabilježeno i u varijantama Miclaus, Micleuso te u hipokorističkom obliku Colane. Osobnom imenu prethodi titula *magister*, a nakon imena slijedi oznaka djelatnosti zabilježena u varijantama *pilliparius*, *philiparius*, *pilipario*, *philipario* i *pilicar*. Iz Požege su još i Jurai sa sinom Stephanom, a izvori spominju i Mandiću, kćer zadarskog habitatora Martina iz Požege koji je oženio kćer notara iz Bolonje.

Regio. Na Rabu je djelovao i notar Albertus, odnosno Alberto, došljak iz emilijanskog Reggia. Uz oznaku porijekla i djelatnosti, njegova imenska formula sadrži i titulu, koja se, kao što je već spomenuto, kod osoba s druge strane Jadrana upotrebljavala i onda kada nije bila riječ o plemićima. Uz notara se spominje i njegov sin Dominico.

Scrissa. Sudac u Scrisi, današnjem Karlobagu, a rapski habitator bio je Antonio Lixi. Ispred njegovog osobnog imena kao i ispred imena njegove žene Lisete zabilježena je titula. Prezime Lixi zabilježeno je i u grafiji Lisi.

---

⁵ Ibidem, s. 132: "Najuspješniji med rabskimi rokodelci so bili povečini rabski habitatorji in ne polnopravni člani skupnosti. *Magister Dominico de Barbiano comitatus Ymole* je bil januarja leta 1372 poklican na Rab uvesti *ars fornacii*, kar je komuno veljalo 100 dukatov in še nekaterih drugih ugodnosti. Mojstra je v posel vpeljal njegov rojak, kancelar Nordilis".

Naime, grafem *x*, neovisno o položaju, te grafem *s* u intervokalnom položaju dva su mletačka načina bilježenja palatala *ž*. Pored spomenutog suca, iz Scrise su braća Stipanice i Jurio, sinovi pokojnog Radoslava. Imenske formule dvojice braće su komutativne, odnosno ime jednoga upotrijebljeno je za definiranje drugoga i obratno.

Pago. Pažanin, zabilježen pod slaveniziranim hagonimom Ivane, obavljao je na Rabu službu glasnika naznačenu nazivom *precone*.

Rauna. Habitatator Talich Jurjev doselio se na Rab iz mjesta zabilježenog pod slavenskim nazivom Riuiana ili Rauna. Bio je oženjen Tomizom, kćerkom rapskog pučanina Johanna Verigola.

Slavonia. Osobe čije je porijeklo označeno etnicima Slavus, Sclavo, Sclava odnosno kombinacijom osobnog imena, prijedloga i onima Slavonia odnosno Sclavonia mogli su potjecati iz vrlo širokog i nepotpuno ograničenog prostora. Više osoba iz neposrednog kopnenog prostora kao i s druge strane Velebita označeno je spomenutim etnikom koji u takvim slučajevima najčešće dolazi u pratnji detaljnije geografske odrednice. Ipak, nekolicina je osoba definirana samo svojim slavenskim porijeklom tako da ne znamo je li riječ o doseljenicima iz Like ili iz područja današnje sjeverozapadne Hrvatske. Oni su Jurio, sluga trgovca Alberta, Ivane, pekar rapskog *comesa*, Obrad zabilježen i kao Oboad te Ivagna sa sinom Crestolom, najvjerojatnije rođenim na Rabu, s obzirom da nosi najfrekvencije rapsko muško ime ovoga razdoblja.

Tragurio. Iz Trogira se doselio mornar Daniel zabilježen i kao Daniele odnosno Danielus, sin Leonov. Njegovo je zanimanje, uključeno u imensku formulu, zabilježeno je dvama izrazima: *nauta* i *marinario*. Spisi spominju i njegovu ženu Stanu.

Utino. Na Rabu je kao općinski liječnik djelovao i *magister Nicolao* iz Udina.

Vegla. Posao zidara i kalafata na Rabu je obavljao *magister Paulo*, pokojnog Ivana, doseljenik s Krka. Sa spomenutog otoka je i bračni par Nicola i Maria. Nicola nosi nadimak Gretus, 'slabouman', zabilježen u obliku nadimka, ali i u genitivu koji bi mogao ukazivati na patronim kao i u obliku romanskog prezimena, u konstrukciji s prijedlogom *de*. Stoga je vjerojatnije da je riječ o obiteljskom, a ne o osobnom nadimku.

Venetia. Zidarski posao na Rabu je vodio i venecijanski doseljenik *magister Tomasino* koji se spominje kao *murario*, odnosno *stipendiario*, najvjerojatnije zbog privremenog karaktera njegova boravka.

Zudieus. Jedina osoba čije je židovsko porijeklo eksplicitno navedeno u spisima dvojice notara je Jacobo čija imenska formula osim navedenog osobnog imena kojem prethodi etnička odrednica *Zudieus* ne sadrži dodatne informacije.

Habitatores Arbi označeni zanimanjem

Izvjestan broj rapskih habitatora u svojoj imenskoj formuli ne sadrži oznaku porijekla, već samo oznaku djelatnosti koju su obavljali.

caligario. Ženska osoba zabilježena pod slavenskim hipokoristikom Radiča identificirana je putem svog brata Crisana, postolara. Jedna je od rijetkih ženskih osoba čija imenska formula sadrži ženski oblik *habitatrix*, za razliku od uobičajenog načina identifikacije po kojoj je muški član obitelji imenovan kao *habitor* pri čemu se onda ta statusna oznaka podrazumijeva za ženske osobe iz pojedine obitelji.

salinario. U jednoj od triju rapskih solana radio je habitator zabilježen pod slaveniziranim hipokorističkim oblikom Tomse. Njegova je imenska formula zabilježena u više varijanti iz kojih saznajemo da je radio u najvećoj rapskoj solani, onoj u Supetarskoj Drazi, a poslodavac mu je bio ser Pribe de Martinussio.⁶ Podaci iz izvora omogućavaju nam uvid u ostatak njegove obitelji. Žena mu se zvala Mariza, kćeri Ciĉha i Margarita, a sin Vitolo.

tabernario. Habitator Martino, čija imenska formula ne sadrži nikakve podatke o porijeklu i obiteljskoj pripadnosti, na Rabu je radio kao gostioničar pa je označen nazivom *tabernarius* odnosno *tabernario*.

Habitatores Arbi bez oznake porijekla ili zanimanja

Na koncu valja spomenuti i onaj dio rapskih habitatora čije imenske formule ne sadrže niti podatke o njihovom porijeklu niti oznaku djelatnosti koju su obavljali.

Buchrich. Pod prezimenom Buchrich, zabilježenim i u obliku Bucriĉ, javljaju se Marcho odnosno Marcus, sin Matejev, i njegova žena Bogdussa.

Budislavo. U spisima se, bez daljnjih naznaka ideniteta spominje habitator Budislavo odnosno Budizao i njegova majka Vlade. Njihove su imenske formule komutativne; majka je definirana imenom sina i obratno.

Pesaro. Ivane, poznat i pod nadimkom Pesaro koji dolazi od mletačkog glagola *pesar* 'mjeriti težinu vagon',⁷ spomenut je u spisima kao rapski habitator bez daljnjih oznaka identiteta.

Stoicha. Pod prezimenom Stoyca odnosno Stoicha spominje se rapski habitator iz nižih slojeva Marincio sa ženom Dragolom, a na njega se u svojim imenskim formulama referiraju i njegova braća Frane i Pasculo.

Slavco. Rapski habitator je i Slavco, zabilježen i pod hipokorističkim oblikom Slafce, sin Micovillov.

⁷ G. Boerio, *Dizionario del dialetto veneziano*, Firenze, Giunti, 1998², s. 495.

2. Forenses

Forenses po porijeklu

Absero. Iz Osora na otoku Cresu su Georgius sin Corencinov, Francischinus Ričadov i svećenik Colane sin Dominicov.

Almissio. Iz Omišlja na otoku Krku je Stephano označen patronimom Dragoi u genitivu, sluga Grubsin.

Barileto. Barletta se spominje kao jedan od gradova iz kojih je rapski kancelar nabavljao žito. Prvi je put surađivao s magistrom Androm, dok je drugi put posao sklopio s njegovim sinom Lilusom.⁸ Dok otac nosi hagionim, sin ima romansko ime koji nije svetačkog porijekla.

Besca. Stanovnici Baške, naselja na otoku Krku koje je najbliže Rabu, spominju se u rapskim spisima u raznim ulogama i odnosima. Jedina osoba među njima koja nosi prezime je opat samostana svete Lucije *frater Frane de Dento*. Bez prezimena su zabilježeni Bosile i njegova žena donna Beatrix; Deminac, sin Drusča, habitator Scrise; Iacobus, najamnik Marina de Auanço; Priba žena Platonova te Zorgulo, sin Deschov, najamnik ser Domola.

Bosina. Jedina osoba za koju je spisi navode da je porijeklom iz Bosne (*de Bosina*) nosi ime Marča.

Breberio. Spisi navode dvije osobe iz vinodolskog Bribira, a to su Androsio, zabilježen i pod mletačkim nadimkom Duxe, šurjak Çorgula de Scanga te knez Matheus sin pokojnog kneza Ivanussija.

Brigne. Iz Brinja je Stipane pokojnog Radovana.

Bucari. Stanovnik Bakra je Zorgulus, sin Dochov.

Busane. Iz Bužana je Obrad sin Gregorijev.

Castellione. Kao poglavar samostana sv. Marije na otočiću Košljunu spominje se fratar Cerne. U spisima je naglašeno da je riječ o krčkom Košljunu (*Castelione Veglensis diocesis*) kako ga se ne bi pomiješalo s drugim istoimenim toponimima.

Cherso. Spisi spominju i nekoliko stanovnika Cresa (*Cherso, Chrsio, Kerso*). Sa Cresa je Leonardo Tagbude. Drugi element ove imenske formule očito je nadimak odnosno prezime nastalo iz nadimka koje označava afirmaciju 'tako bude' odnosno 'tako neka bude'. Ser Johanne pokojnog ser Bartola Volchine spominje se kao sudac creske komune. Ova je imenska formula kombinacija romaniziranog hagionima, naziva djelatnosti – *judice* te slaven-skog prezimena Volchina, augmentativnog oblika imenice vuk. Pod prezi-

---

⁸ D. Mlacović, *Gradani plemići: Uspon i pad rapskog plemstva*, Zagreb, Leykam International, 2008, s. 84.

menom Ratica spominje se Zeorzio pokojnog Andree. Stanovnik Cresa je i magister Luca iz Pise koji obavlja liječničku djelatnost pa je označen nazivima *çirogico* odnosno *medicus*. Kao bilježnik na Cresu djeluje Jacobus, sin pokojnog liječnika Albertina iz Akvilejske biskupije.

Corçola. Radich s Korčule, zabilježen i u oblicima Radichius i Radig, stanovnik Šibenika, u poslovnim je vezama s rapskim plemićima donnom Marinom i poznatim *comercarijem*.

Cornatinus. Kao Kornatar spominje se izvjesni Ivanus.

Florentia. Johannes Ruzerijev iz Firenze stanovnika je Barlette, a firentinac je i trgovac ser Manino, pokojnog Jacoba.

Flumine. Iz Rijeke, koja se spominje u ablativima *de Flumine* i *de castro Fluminis* je Ivane Hrvatino kao i Blasio pokojnog Slovicha koji se bavi krojačkim poslom pa mu uz ime stoji i oznaka *sartor*. Iz istoga grada je i magister Mateus koji se bavio kožarskom djelatnošću pa je označen nazivom *philicarius*.

Foroiulii. Iz Čedadada odnosno Cividale del Friuli, navedenog u ablativima *de Foroiulii* i *de Cividate Foriulii* su Silvanus Franciscov, stanovnik Zadra, označen i bilježničkom djelatnošću kao *notarius imperialis* te Johannes sin Nikole spomenut kao kožar – *piliparius*.

Francia. Iz Francuske je izvjesni Perino.

Gaçcha. S područja Gacke, zabilježene u oblicima Gaçcha, Geçcha i Geçca je niz osoba kod kojih većina ima slavensku nehagionimnu imensku formulu. Tako se spominju Stoislavus Dobrotich, Ratchus pokojnog Volcha, Volce Vochich naveden i jednostavno kao Volchich sin Jurijev, Volcoslavo pokojnog Dessana iz Bužana naveden pod prezimenom Bosich te izvjesna Lucia.

Gnedaç. Smjestiti toponim Gnedaç izuzetno je teško. Mjesto je slavenskog naziva, ali nekolicina njegovih stanovnika koji se bave ribarstvom ukazuju na to da je riječ o naselju koje se nalazilo uz obalu. Iz spomenutog su naselja magister Damianus odnosno Damiano koji se bavio kožarstvom pa je označen nazivom *philiparius* odnosno *philipario*. Zatim je navedena i obitelj pokojnog Bercha koji se spominje i pod imenom Simonus; njegova žena Coliça te sinovi Çorgole odnosno Zeorzio, Maçolo odnosno Mazio, Damiance odnosno Demance, Antone odnosno Antonio i Dominico nazvan Grannçano koji je bio svećenik. Uz Dominica se vezuje nećak ili bratić Nicolo te sluškinje Radostiça i Mençe označene nazivima *servitrice* i *santula*.

Jadra. Iz Zadra su osobe sa sljedećim prezimenima; plemić ser Coxa de Begna, Jacobo sin Crisija Bravonicha, plemić ser Johanne de Campo, Maria žena Frane de Platona, udovica pokojnog Gregorija de Cotopagne, navedena i kao Maria de Tacamoyo, magister Migna odnosno Mignolus pokojnog Petra de Potilce koji se bavio briačkim zanatom pa je označen nazivom *barbe-*

rius uz kojeg je naveden i sin Andriolo te zadarski knez Raphaelus de Sordis. Bez prezimena su navedeni Christoforo Cedrone, Dessemane odnosno Desmane pokojnog Radoslava, Draxoius odnosno Draxoio, sin Signe, označen nazivom *salinarius* zbog bavljenja proizvodnjom soli, ser Zanino stanovnik Senja, Misse odnosno Michovilus pokojnog Zorana, magister te Marince koji je radio kao *socius* Johannesesa de Zardula.⁹

Laurana. Iz Vrane je izvjesni Radomir.

Maluicino. Susjedna Prizna, na kopnu preko puta otoka Raba, nosi naziv Maluicino što je romanska složenica koja označava 'blisko zlo' (*mal vicino*). Iz Prizne su Faraus odnosno Pharaus, đakon Stipano te Tomassius sin Volchov.

Medolino. Iz Medulina u Istri su Vitus i njegov sin Leonardus.

Modrussa. Iz Modruša su sestre Lucia i Maria.

Monopoli. Marinus, opat samostana svetog Stjepana u rapskom distriktu, porijeklom je iz Monopolija u Apuliji.

Morovlacha. Izvjesna ženska osoba navedena je u spisima u kombinaciji slavenskog imena Drasiča i neodređenog etnika Morovlacha kojim se obilježavalo nomadsko stočarsko stanovništvo iz zaleđa, navodno romanskog porijekla.

Nona. Iz Nina su Draxinus koji se bavio stočarstvom (*vacaio*), plaćenik (*mencenarius*) Ivanus sin Dragoslava te Volch sin Missa.

Otočac. Iz Otočca su Jurius koji radi kao sluga (*famulus*) te Marcho sin Jurmanov.

Padua. Iz Padove je bilježnik Petrus nazvan Petrečanus sin pokojnog Açonisade Limicetisa.

Pago. Iz grada Paga su Radovan Cacholich, Ivane Gurbonich, Zeorgius Popovich, Gregorius Stomorosich, Mateo Stomorasig, Dessico pokojnog Johannisa Zudivicha te arhiprezbiter Santolino Desicio. Bez prezimena su navedeni izvjesni Bellota, Drusač, Damiano te Petro, pastir ser Stephana de Domine.

Parentio. Iz Poreča je redovnik Johanne koji je jedno vrijeme djelovao i na Rabu kao ravnatelj škole (*rectorus scholarum in Arbo gramaticalius*).

Polla. Iz Pule je magister Leonardo koji se bavio brijačkim zanatom (*barberio*).

Regio. Iz emilijanskog Reggia su Michaelus pokojnog Petra, bilježnik u gradu Ninu (*notarius civitatis None*) te Bunče kći Marca. Zanimljivo je primijetiti slavenski deminutivni sufiks *-če* kod posljednjeg imena.

---

⁹ V. Jakić-Cestarić, *Etnički odnosi u srednjovjekovnom Zadru prema analizi osobnih imena*, "Radovi instituta JAZU u Zadru", 19 (1972), ss. 99-170.

Saxra Urbe. U Jeruzalemu je kao franjevac djelovao frater Egidius. Upravljao je svratištem odnosno bolnicom Svetoga Duha te je zabilježen u spisima kao *praeceptor et generalis magister hospitali sancti Spiriti in Saxra Urbe*.

Scrissa. Kada je riječ o obližnjem Jablancu, spisi spominju dva suca, a to su *iudex* Dragoslavus i *iudex* Mircho. Pored njih, slavensko ime nosi i izvjesni Vlatcho. Nejasno je porijeklo imena Galce koji se navodi kao sin Bogdanov. Iz Jablanca su i Ivano sin Johannisa, Mosse sin Michaela te izvjesni Saracenus kojemu je to najvjerojatnije nadimak.

Scutari. Iz Skadra su dvojica franjevaca, Johanne i Pasqualinus. Prvi je vikar (*vicario in convento fratrum minorum*), a drugi lektor i gvardijan samostana manje braće (*lector et guardianus loci fratrum minorum*).

Segna / Senia. Obližnji Senj bio je u srednjem vijeku značajno lokalno središte sa svojom lukom, cestom prema unutrašnjosti preko Velebita te biskupskim sjedištem. Stoga ne iznenađuje brojnost Senjana koji se pojavljuju u rapskim dokumentima.¹⁰ Imenska formula zapisana u obliku Matei Govedić u određenom je smislu paradigmatička jer se sastoji od slaveniziranog hagio-nima i potpuno slavenskog prezimena. U tom smislu valja shvatiti i imensku formulu suca Jacoba koji osim titule *iudex*, koja prethodi njegovu imenu, ima i nadimak Platipogač, slavensku složenicu koja nam je i danas potpuno razumljiva, a vjerojatno je imala podrugljive konotacije. Uz suca Jacoba spominje se i njegova žena Fumia. *Iudex* Moisius odnosno Moise imao je sina Bartola, također suca, te unuka koji je dobio ime po djedu, ali u obliku deminutiva te se spominje kao ser Moisingo. Konačno, kao sudac se spominje i Jospo odnosno Osep, sin pokojnog suca Dominica, te njegov potomak Guaspermio. Kao *hospitus Senie* odnosno *hospere et habitator Segnie* spominje se Antonio pokojnog Francisca koji nosi prezime Verceilis (javlja se i u varijantama Verceilis odnosno Verzellis te njegova žena Nicolota, kći rapskog opata Crisija Madija. Nadalje, u spisima se spominje Heliçabet, udovica kneza Duyma. Imenu joj prethodi titula *domina comitissa*, a iza imena slijedi sintagma *consorta bone memorie* što je neuobičajeno dug izraz za udovicu. Kao njezin sluga (*famulus*) spominje se izvjesni Martino. Iz višeg društvenog sloja je i domina Agnesa, sestra ser Frisona, te senjski *habitor* ser Marchus Satchetus, sin Franciscov. Senjski pučani spomenuti u spisima su Ciuitcho poznat pod nadimkom Machafava, Martinus, Ivane Obradov i Bignanus Crestov.

Sibenico. Iz Šibenika su Utissem pokojnog Sclava, rođak šibenskog biskupa te izvjesni Paulo.

¹⁰ P. Skok, *O simbiozi i nestanku starih Romana u Dalmaciji i na Primorju u svjetlu onomastike*, "Razprave", 4 (1928), s. 18.

Spaleta. Porijeklom iz Splita je trogirski kanonik Grubsa kojem prethodi sinkopirana titula *dompnus* uz kojeg se spominje i njegova sluškinja Boxe. Iz istoga je grada i Stoianus Bogdanov.¹¹

Tragurio. Trogirani u rapskim spisima su: Gregorius Boconich, sluga trogirskog biskupa; Alegreto Stanvijev; Frisono pokojnog Dobrola; Goie kći Stanislava, a žena Ivanova; Johanne rođak trogirskog biskupa, Stanna kći Michaelova te ser Lucxa Michacijev.

Trieste. Iz Trsta je Johannes de Brim koji obavlja upravnu službu na otoku Pagu (*cancelarius terre Pagi*).

Vegla. Grad Krk jedan je od gradova iz najbližeg rapskog okruženja. Stoga ne iznenađuje razmjerno velik broj njegovih građana koji se javljaju u rapskim spisima. Zanimljivo je da se tek jedna od tih osoba pojavljuje u imenskoj formuli koja uključuje prezime, a to je Dominicus de Qualis pokojnog Andree. Ostale imenske formule uglavnom se sastoje od osobnog imena i imena oca pa se tako spominju svećenik Ivan pokojnog Gregorija te Cristoforo sin Zanina pokojnog Nicolaya odnosno Nicoleta; zatim Quire, zabilježen i u oblicima Quirinus i Chirine, koji radi kao plaćenik (*de castro Musclo mercenario*), uz kojeg se navodi i njegov sin Mengolučo i kći Marola. Spisi spominju bračni par, Dominchiella sina Paulinovog i Dobru kćer Nicole iz Milana, te njihovog sina Çorgola. Ženskoj osobi po imenu Draga prethodi titula *domina*, ali zbog izostanka prezimena ili drugih podataka teško je ustanoviti kojoj obitelji pripada. Nicolao pokojnog Dominica navodi se kao bilježnik senjske komune (*imperiali auctoritate notarius comunis Senie officialus*). Iz Krka su i Radoslav pokojnog Rasperija, Marchus Matheija Gravalina, stanovnik Bakra, te magister Dominico odnosno Dominchiello pokojnog Leonarda koji radi kao krojač (*sartor*), a uz kojeg se spominje i njegova žena Mira.

Venetia. U drugoj polovici 14. stoljeća Rab je, zajedno s ostatkom istočno-jadranskog prostora, izvan mletačke vlasti pa je broj osoba iz Venecije koje su u kontaktu s Rabom razmjerno malen, ako uzmemo u obzir veličinu Venecije u odnosu na Rab. Spisi tako spominju dužda Andreu Contarena, ser Christofora pokojnog ser Stadija odnosno Heustagija de Molino za kojeg je navedena čak i gradska četvrt u kojoj je živio (*de contrata sancti Hermancoli de Venetia*) te Joanina Sanuta pokojnog Moreta iz predjela svetog Geminiana u Veneciji (*de confinio sancti Geminiani de Venetia*). Constantinus pokojnog Gerarda Cisona radio je kao bilježnik u Veneciji, a spisi spominju i izvjesnog Marina Canoca. Ser Baialardus odnosno Baialardo pokojnog Lapa iz Venecije živio je kao *habitor* u Senju.

¹¹ K. Jireček, *Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters*, Beč, Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, 1902, s. 54.

Verbnico. Iz sela Vrbnika na otoku Krku je Micolla odnosno Michoville sin Janceov.

Vladari i njihovi izaslanici

Nakon Zadarskog mira iz 1358. Rab dolazi pod vrhovništvo Ugarsko-hrvatskog kraljevstva i anžuvinske dinastije, a posredno i cara Svetog rimskog carstva. Stoga se u spisima spominju i vrhovni poglavari tih državnih tvorevina kao i njihovi izaslanici koji se pojavljuju kao rapski upravitelji ili kneževi što ne znači da su nužno boravili na Rabu, već je vjerojatnije da su vršili posredan nadzor nad komunom.¹²

U spisima se tako spominju vladari Karlo IV. (*dominus Karolus quarto divina gratia Romanorum imperiator semper avgustus et Bohemie rex*), Karlo Drački (*dominus Karolus de Duratio regnorum Dalmatie et Croatie dux*) te Ludovik Anžuvinač (*dominus Lodovico dei gratia Ungarie, Polonie et Dalmatie inclito rex*)

Kao rapski knez (*comes Arbi*) spominje se Ivano Besseno te Maclaussus Butcho. Jacobo de Varicassis iz Zadra djeluje kao kraljevski vojni upravitelj (*regio milite et vicario Arbi*), a uz njega se spominje i sin Michaelus. U njihovoj su pratnji i vojnici Moise, Johanne de Vercito, Creste Vercito, Nicolao de Creglon pokojnog Videna, uvijek označeni nazivom *milles*. Kraljevski izaslanik je i ugarski biskup Johane čijem imenu prethodi titula *dominus*, a slijedi objašnjenje njegove stalne i trenutne službe: *dei gratia episcopus Vaciensis vicarius regii*.

Kneževska obitelj koja je ostavila ponešto izraženiji trag na Rabu je obitelj Banich, zapisana i u obliku Banig. U spisima se tako spominje Gregorius Banich, kojem prethodi titula *dominus comes*, ali i njegaova žena Dabra, sin Antonio, nećakinja Paula, rođak Marus. Imenska formula Banichevog sluge posebno je zanimljiva zbog svojih varijacija pa tako nalazimo grafičke oblike Juratio, Jurancio, Juriacio, Juriazio, a njegova je služba opisna kao *famulus domini comitis, qui stat con domino comite*, ali i *familiarus domini comitis*.

Završna razmišljanja

Pojam stranca u predmodernom razdoblju, odnosno u ovom slučaju u srednjovjekovlju znatno se razlikuje od poimanja stranca u razdoblju moderniteta. Srednjovjekovna komuna baštini odnos i dihotomiju između građanina i stranca još iz antičkih vremena, odnosno od političkog pojma grčkog polisa.

---

¹² D. Mlacović, *Građani plemići*, cit., s. 84.

Ovakav mentalitet grada-države preživio je na Sredozemlju tijekom srednjovjekovlja i to srednjovjekovlja shvaćenom u njegovu najširem smislu.¹³ Unatoč povijesnim mijenama na generalnoj razini, ova lokalna politička, društvena i kulturna jedinica koja je sredozemni grad pokazuje izvanredan stupanj otpora. Svakako, postoje iznimke i odstupanja, neki su antički gradovi na istočnojadranskoj obali nestali, a njihovu je ulogu najčešće preuzelo drugo, zemljopisno blisko središte. Ipak, čak se i takvi gradovi u vlastitom legitimiranju tijekom srednjovjekovlja pozivaju na svoje ugasle preteče i iz njih na određeni način crpe izvor identiteta. Dubrovnik tako svoje porijeklo traži u antičkom Epidauru, a Split u antičkoj Saloni. Srednjovjekovni grad poseže za ovakvim narativom kao što to čine Rimljani koji putem Eneide dokazuju svoje trojansko porijeklo ili predrenesansno i renesansno plemstvo iz talijanskih gradova koje nastoji pokazati da potječe od najistaknutijih rimskih patricijskih obitelji. Drugim istočnojadranskim gradovima kao što su Rab, Zadar, Trogir i Hvar ovakvo dokazivanje nije potrebno jer se njihovo trajanje na istom prostoru proteže od antike do danas. Dakle, sredozemni grad sebe poima kao državu bez obzira na politička zbivanja na višoj razini. Grad će se tako u nekom trenutku naći u podređenom položaju u odnosu na neko drugo veće ili manje, udaljenije ili bliže političko središte. Što je spomenuto središte slabije ili udaljenije, grad će nastojati postići veći stupanj samostalnosti. Udaljenost Bizanta pogoduje samostalnom funkcioniranju istočnojadranskih gradova, a u razdobljima kada njegova moć slabi njihova samostalnost dolazi još jače do izražaja. Naravno, dugotrajnu slabost Bizanta iskorištava i Venecija, koja se od početnog zavisnog i podređenog odnosa osamostaljuje da bi u jednom trenutku i razorila svog nekadašnjeg pokrovitelja. Postupnim jačanjem Venecije istočnojadranski gradovi padaju pod njezin utjecaj uz iznimku Dubrovnika koji nakon Zadarskog mira 1358. postaje *de facto* nezavisan, ali formalno i dalje priznaje vrhovnu vlast ugarskog kralja, a kasnije i turskog sultana. Bez obzira na izloženost utjecajima ili vlasti nekog bližeg ili daljeg političkog središta, u srednjovjekovlju i na najnižoj razini političkog okupljanja, kao što je u ovom slučaju grad, postoji svijest o pripadnosti univerzalnom kršćanskom carstvu. Konkretna realizacija ove ideje ne mora u svakom trenutku biti potpuno jasna. U nekom odsječku srednjovjekovlja univerzalnost će se iskristalizirati u vidu pripadnosti odnosno podređenosti vrhovništu bizantskog cara, u drugom će to biti lik cara Svetog Rimskog Carstva s kojim je Ugarsko-hrvatsko kraljevstvo vazalno povezano. Institucija papinstva kao vrhovna kategorija koja na određeni način komunicira onostranost i dodjeljuje vlast zemaljskim vladarima izuzetno je važna i te ima kohezivni učinak.

---

¹³ J. Le Goff, *Srednjovjekovni imaginarij*, Zagreb, Antibarbarus, 1993.

Stoga je svaka, pa i najmanja, politička jedinica u srednjovjekovlju svjesna da se podlaže papinstvu izravno ili putem određenog broja posrednika u lančanoj povezanosti vazalnih odnosa. Dakle, tijekom čitavog srednjovjekovlja cijeli splet istančanih vjerskih, političkih, društvenih i kulturnih odnosa međusobno povezuje europski prostor i njegove stanovnike do te mjere da oni osjećaju pripadnost ukupnosti kršćanske civilizacije. Kršćanstvo je stoga prvorazredni integrativni faktor, a kršćanska civilizacija koja se pritom izgrađuje nije ništa drugo doli imanentno očitovanje nebeske stvarnosti odnosno način na koji se očituje Božje kraljevstvo na zemlji kao još uvijek nesavršeni odraz vječnosti. Pojavni svijet, Platonov *fainomenon*, tek je predokus i slika onog konačnog svijeta koji ima doći na zemlju, a već postoji na nebesima. Predmoderna srednjovjekovna kršćanska civilizacija vidi onostranost kao pravu stvarnost, ili idealni svijet ideja ako ćemo se služiti platonističkim terminima, dok je vidljivi svijet zapravo prolazan i nestvaran. Ovakvo poimanje samoga sebe te svijeta i stvarnosti koja ga okružuje oblikuje srednjovjekovnog čovjeka na potpuno različit način od čovjeka moderniteta. Svi njegovi tjelesni i umni napori vrše se u funkciji onostranosti i usmjerni su prema vječnosti kao konačnom cilju. O tome nam najbolje svjedoče rapske oporuke iz kojih saznajemo popriličan broj antroponimnih i rodoslovnih podataka koje započinju rečenicom koja u različitim varijantama otprilike glasi: "Budući da nema ništa izvjesnije od smrti, a ništa neizvjesnije od trenutka smrti, ja N.N. sastavljam ovu oporuku". Smrt odnosno trenutak prelaska iz ovostrane u onostranu stvarnost prvorazredni je predmet razmišljanja srednjovjekovnog čovjeka. Čitav njegov život u funkciji je tog trenutka kada će biti odlučeno o njegovoj sudbini u vječnosti. Egzistencijalizam 20. stoljeća i Heideggerov *Sien-zum-Tode* ne čine ništa drugo doli potvrđuju tu činjenicu, naravno ovaj put bez svijesti o kategoriji onostranosti.

Abstract

The present article's objective is the research of nominal formulas of immigrants to the commune of Rab and the foreigners who were in a direct or indirect contact with the commune in the second half of the 14th Century according to the data available from the documents written by Nicholas from Bologna and Nicholas from Curtarolo. The data give us an insight into the anthroponymic structure, origin, occupation and family situation of immigrants and foreigners in the medieval Rab.

Keywords: Rab, anthroponymy, Middle Ages, immigrants, foreigners.